gebied de confessioneele eisch zich zal doen gelden. Gevolg waarvan onvermijdelijk wezen zal, dat Nederland in kunstvaardigheid nog meer dan dusver bij andere volken ten achter raakt.

„Maar nu ziet u mijn oog."

Met het gehoor des oors heb ik U gehoord, maar nu ziet U mijn oog. Job. 42: 5.

Uit de *vele* uitverkorenen heeft de Heere onze God er *enkele* nog weer, altoos in anderen zin, verkoren tot een bijzonderen dienst, tot een geheel buitengewone roeping.

Personen, die God gebruikt heeft om door hen op anderen te werken. Die, om dat te kunnen doen, een bijzondere lotsbedeeling van God ontvingen. En ook mannen, die in den regel dieper dan anderen moesten drinken uit den beker des lijdens.

En nu is het opmerkelijk, hoe er in de Heilige Schrift bij zulke bijzonderlijk geroepenen gedurig sprake is, dat ze niet blijven staan bij enkel *gelooven in God*, maar ook reeds hier op aarde komen tot een ten deele *zien van God*.

Of staat van Mozes niet betuigd, dat hij was als *ziende* den Onzienlijke, en lezen we niet evenzoo van Job, dat hij aan het einde zijner worsteling in zalige ervaring uitriep: „Met het gehoor des oors heb ik u gehoord, *maar nu ziet u mijn oog*".

Van Mozes wordt ons dit zien van den Onzienlijke, in Exodus 33 in geheimzinnige taal beschreven. Dat Mozes in zijn angst over Israëls afval bad en smeekte: „Heere, *toon, toon* mij uw heerlijkheid", en dat het Goddelijk antwoord luidde: „Zie er is een plaats bij Mij in de steenrots, daar zal mijn hand u bedekken, en gij zult mijn achterste deelen zien, maar mijn aangezicht niet".

En juist zooals Mozes bad: o God, mijn geloof is mij te weinig, *toon, toon* mij toch uw heerlijkheid, zoo lezen we ook van de apostelen, dat ze in hún angst, toen het met Jezus naar Gethsemané ging, op hun beurt, bij monde van Philippus, evenzoo smeekten: „Heere, *toon* ons den Vader".

Van zulke worstelingen als Mozes bij de Sinai, en de discipelen in de Opperzaal door worstelden, kunnen *wij* ons ternauwernood een denkbeeld vormen. Oogenblikken, waarin het scheen of de beslissing voor eeuwig tusschen hemel en hel aan een spinrag hing.

En nu zien we, hoe beide malen het zielsbegeeren, het zielsverlangen opkomt om *God te zien*, en hoe beide malen aan dat hunkeren naar het zien van God een *gedeeltelijke* bevrediging wordt geschonken.

Volstrekt niet ten volle.

Het woord van Johannes blijft: „Niemand heeft ooit God gezien".

Maar wel gedeeltelijk.

Immers, bij Mozes was het een zien van „de achterste deelen", niet van het aangezicht van God: wat niet anders dan een plastische uitdrukking is voor een zien als door en in een beeld. Evenzoo hebben de discipelen in de Opperzaal niet Gods heerlijkheid met ongedekten aangezichte aanschouwd, maar ze hebben den Vader gezien *in Jezus*.

Philippus, ben ik zoo langen tijd met u? Die mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien, en hoe zegt gij: *toon* mij den Vader.

En niet anders was het bij Job.

Ook voor hem is het zien van aangezicht tot aangezicht eerst *na* zijn sterven gekomen. Maar toch werd ook hem reeds hier op aarde een *ten deele* zien van den Heilige gegund, toen het geloof in gedeeltelijke aanschouwing overging. Niet visionair als bij de profeten, gelijk b. v. Jesaia ons dit van zijn roeping tot profeet meldt; maar een zien in de klaarheid van een overweldigenden indruk, toen God hem zijn majesteit in het werk zijner schepping voor oogen had gesteld, en hij uitriep: „Dusver had ik wel met het gehoor des oors U gehoord, maar nu is er meer, nu is er een zielservaring van uw heilige tegenwoordigheid, *nu ziet U mijn oog*."

Het verlangen om God te *zien*, is geen zonde, maar, integendeel, de natuurlijke aandrift van het religieus gevoel. Wel hooren we telkens in de Schrift den uitroep: Hoe zal een mensch God zien en leven? Doch dat slaat op den *zondaar*.

Is daarentegen de zonde eenmaal te niet gedaan, dan zal het *gelooven* voor elk kind van God in *aanschouwen* verwisseld worden, en zal ook aan ons de belofte vervuld worden, dat we God zullen zien van aangezicht tot aangezicht; dat we Hem zien zullen gelijk Hij is; en dat we Hem kennen zullen, gelijk we ook gekend zijn.

Heel de profetie loopt daarom uit op wat Jesaja samenvat in de Stem die roept, en die in haar roepen het Israël aanzegt, dat de tijd komt, waarvan het heeten zal: *„Zie*, hier is is uw God."

God zou in Messias ons Zichzelven toonen, d. i. in Hem, die heet *het beeld des Onzienlijken Gods*. En veilig mag dan ook gezegd, dat het wezen der Afgoderij, wel begrepen, niets anders is, dan de aandrift van het menschelijk hart, om God als in een beeld *voor zich te zien*. Een op zichzelf natuurlijke aandrift, die alleen daardoor zoo ontzettende zonde werd, dat ze dit beeld van God zelf wilde *maken*, in stee van te wachten in ootmoed, tot God zelf dit beeld van Zichzelven in zijn Zoon *gaf*.

Dat we in ons aardsche leven nog moeten wandelen in enkel geloof, en en nog niet komen kunnen tot aanschouwing, is om der zonde wil. En zóó zal niet de zonde zijn teniet gedaan, of het aanschouwen komt.

Toch staat er nu reeds iets tusschen het nog niet ziende geloof en de volle aanschouwing in. Nog niet het volle aanschouwen, maar het zien als *in een spiegel*, het zien in dien spiegel als van een zwevend beeld, wat Paulus noemt: „als in een duistere rede."

En dit ten deele zien is juist aan die mannen gegund, die God als een keurgesteente van bijzondere waardij zich geschapen had, en die Hij voorts *te scherper sleep*, opdat te klaarder de glans van zijn heerlijkheid uit hen aan heel de kerk, aan de kerk aller eeuwen, zou toestralen.

Zulk een man was Mozes. Zulke mannen waren de apostelen, die om Jezus wille gedood zijn, maar die dan ook betuigen konden, dat ze predikten wat ze getast, en wat ze *gezien* hadden van het Woord des levens.

En zulk een diamant was nu ook Job. Scherper dan één onzer door God in het lijden geslepen, maar die dan ook als een getuige Gods voor de kerk aller eeuwen staat, om het probleem des lijdens ons te verklaren.

Job is de man, in wien God ons het raadsel opklaart, dat alle eeuwen bezig hield. Het raadsel, hoe, als zonde Gods toorn werkt, en vroomheid de weg tot geluk is, dan toch de rechtvaardige zoo telkens in het lijden verzwolgen wordt, en de ondeugd triomfeert en geniet.

Daartoe maakt God Job eerst vroom en rijk. Dan neemt Hij hem plotseling alle weelde des levens en de weelde van zijn hart af. En nu zendt God hem die drie vrienden, die, naar de in den grond ware opvatting, hem het bange probleem op de ziel werpen: de ellende is om de zonde; waar dus zoo diepe ellende u overkwam, moet ook diepe zonde in u schuilen.. En nu reageert Job hiertegen met zijn conscientie, maar in den verkeerden weg tot hij ten leste zijn geboorte vervloekt, en roept om een Rechter boven God, die tusschen hem en God zal rechten. En als Job nu in de worsteling bezwijkt, en niet verder kan, dan zendt God hem eerst Elihu, en komt daarna zelf in een onweder tot hem, en toont hem zijn majesteit, zooals Job die nog nimmer had ingedacht. God redeneert niet met Job over het probleem, maar doet niets dan hem Zijn majesteit in de schepping voor oogen schilderen. En het beeld van die majesteit dringt in Jobs ziel door. En nu is hij er. Nu vallen hem de schellen van de oogen. En nu roept hij het uit: Voorheen had ik met het oor U gehoord, maar nu is er meer, nu is er beter, *nu ziet U mijn oog*; en in dit zien is Job zalig geworden. Zalig eeuwiglijk door den overweldigenden indruk van Gods Almachtigheid.

Door niets dus dan door dit ééne: Ik geloof in God den Vader *den Almachtige*, den *Schepper* des hemels en der aarde.

Hij heeft nu Gods tegenwoordigheid in al wat hem omringde, gevoeld. Hij heeft Gods eigen Wezen op zich voelen aandringen. Hij heeft een gemeenschap met zijn God genoten als nooit voorheen. In één machtigen indruk is de majesteit des Heeren HEEREN voor hem opgegaan.

Zoo ging de Job van het tegenbetoog onder. „Daarom verfoei ik mij in stof en asssche." Maar ook zoo leefde het kind van God in Job op. Begrijpen kon hij het niet. Maar nu had hij 't *gezien*.

Bij oor en oog is dit het blijvend verschil.

Met het oor hooren we de dingen afzonderlijk. Het ééne na het andere. Nu Gods heiligheid, dan Gods rechtvaardigheid, daarna Gods liefde. Het ééne na en naast het andere, en altoos in het afgetrokkene. Maar met het oog zien we de zaak *opeens*, in haar *geheel*, en in het *wezen* zelf. Met het oor hooren we van Gods gerechtigheid, hooren we van Gods heerlijkheid, hooren we van Gods liefde, maar met het oog zien we den heiligen, den rechtvaardigen, den genadigen God zelven.

Daarom komt bij het Woord, dat *voor het oor is*, het Sacrament *dat doelt op het oog*. Het Woord geeft de prediking voor het gehoor, het Sacrament een teeken en zegel voor uw oog, dat gij het ziet.

En die worsteling om van het hooren tot het zien te geraken, gaat heel het leven door. En al staat het nu vast, dat het volle zien eerst hiernamaals komt, toch is er een ten deele zien, dat aan Gods ingeleide kinderen reeds hier op aarde wordt gegund.

„Wat zou mijn hart, *wat zou mijn oog* op aarde nevens u toch lusten, niets is er daar ik in kan rusten."

Eerst hooren van God, dan het ritselen van God zelf hooren, en dan nòg inniger, nòg zaliger in zijn heilige gemeenschap doordringen, en, in de stille eenzaamheid vooral, oogenblikken kennen, dat Gods heilige tegenwoordigheid zoo klaar en zoo overweldigend op ons aandringt, dat we onzen God in ons bidvertrek bij ons voelen, en dat het is of Hij de hand op ons legt, en ons zegent.

God niet in de gedachten alleen, maar wezenlijk, in zijn alomtegenwoordigheid bij ons, en ook zijn Heilige Geest in ons, en de presentie des Heeren HEEREN voor onze ziele bekend.

Zelfs mag men zeggen, dat ook in de vergadering der gelooviger het hoogste punt der stichting dan eerst bereikt wordt, als Gods kinderen, die daar saam zijn, ten slotte den prediker vergeten, en elkander vergeten, en het is of Gods heilige tegenwoordigheid in het midden der Gemeente bekend wordt.

Neen, nog niet het zien, dat eerst in de eeuwigheid komt, nog niet het zien van aangezicht tot aangezicht, maar toch iets er van, dat het der Gemeente wordt, zooals het Mozes werd: *een zien van den Onzienlijke.*

Op herhaald en dringend verzoek zullen de drie artikelenreeksen over *de Gemeene Gratie*, die haar voltooiing naderen, in afzonderlijken druk verkrijgbaar worden gesteld.

Het geheele werk zal bestaan uit *drie* octavodeelen, waarvan de prijs *f* 18.— zal bedragen.

Voor de Abonnenten van de *Heraut* wordt intusschen de gelegenheid opengesteld, zich dit werk voor *den halven prijs*, d. i. voor *f* 9, aan te schaffen, mits men zich vóór den 1en Mei e. k. aanmelde aan de Redactie van de *Heraut*, Bureel Warmoesstraat, no. 96, te Amsterdam.

Het inteekeningsbiljet op de vierde bladzijde moet hiertoe uitgeknipt, ingevuld en geteekend, franco worden opgezonden.

Bij die inteekening kan men zijn verlangen te kennen geven, om het werk, zoodra het afgedrukt is, na afbetaling in eens, in zijn geheel te ontvangen. Of wel men kan gedurende drie jaren bij de abonnementsgelden voor elk kwartaal vijfen-zeventig cents voegen. In dit laatste geval ontvangt men na afloop van elke vier kwartalen één deel.

Zij, die geabonneerd zijn bij een boekverkooper of bij een brievengaarder, moeten den naam van dien boekverkooper of van dien brievengaarder opgeven.

De toezending der deelen geschiedt franco.

De inteekening staat alleen voor het geheele werk open.

Afzonderlijke stukken zijn niet verkrijgbaar.

De boekhandel geniet 10 pCt. rabat.

P. S. Ons werd gevraagd, of wie saâm een ex. van de *Heraut* lezen, elk een exemplaar van het werk tegen den halven prijs konden ontvangen. Hierop zij geantwoord, dat wie dit verlangt, het aan kan vragen, en dat alsdan over elke aanvrage zal worden beschikt. Gemakshalve willen we echter nu reeds bepalen, dat, desverlangd, elk abonnent op de *Heraut* twee exemplaren tegen den halven prijs bekomen kan.

Amsterdam, 15 Maart 1901.

Vernieuwde waarschuwing.

Sinds jaren is er onzerzijds op aangedrongen, om de „kerkelijke quaestie" op te lossen, eer het te laat was.

Ons standpunt daarbij was dit, dat vroeg of laat deze quaestie van radicale zijde toch zou worden aangevat, en dan tot oplossing zou komen in eenen voor alle kerken min gewenschten weg. Op grond waarvan het ons geraden scheen, dat alle kerken zelve medewerkten, om, eer het zoover kwam, dat probleem op te lossen op een wijze die met de waardigheid en de historische rechten der kerken strookte.

In dien zin heeft dan ook het antirevolutionaire program van beginselen zich uitgesproken in zijn artikel 20, dat aldus luidt:

Zij verklaart dat noch voor het rijk in Europa, noch voor de Indiën, door de overheid eene staatskerk van wat vorm of naam ook, mag worden in stand gehouden of ingevoerd; dat het den staat niet toekomt, zich met de inwendige aangelegenheden der kerkgenootschappen in te laten; en dat, ter bevordering van een meer dan dusgenaamde scheiding tusschen staat en kerk, de verplichting, uit art. 168 der grondwet voor de overheid voortvloeiende, na uitbetaling aan de rechthebbenden van het rechtens verschuldigde, dient te worden opgeheven.

Haar eerste vrucht droeg dit artikel in de Commissie der Grondwetsherziening, waarin de heeren De Geer en De Savornin Lohman eenerzijds, en de heer Beelaerts van Blokland anderzijds een nota over dit vraagstuk indienden; de eerste strekkende, om bij de afrekening alleen datgene in kapitaal uit te keeren, wat naar historisch recht verschuldigd zou blijken; de tweede eischende, dat de bestaande tractementen en emolumenten als grondslag van berekening zouden worden genomen; maar beide hierin overeenkomende, dat ze rieden de zaak af te doen.

Sinds rustte dit vraagstuk.

Grondwetsherziening is hier noodig, en Grondwetsherziening is niet mogelijk, tenzij twee derden der Staten-Generaal er zich bij eindstemming voor verklaren.

Daar nu de Liberalen dit vraagstuk van de baan schoven, de Roomschen het uit hun program weglieten, en velen ook in de Hervormde kerk zich er tegen verzetten, was het duidelijk, dat het niets gaf, of een kleine minderheid er al voor pleitte. Iets waar bij kwam, dat met meer nadruk nog dan vroeger, niet van de zijde der kerken, maar in rechten, de vraag opdook, of op goede rechtsgronden zou zijn uit te maken, aan welk rechtssubject de uitbetaling zou moeten geschieden.

We geven dan ook toe, dat het antwoord op deze vraag uiterst ingewikkeld is; iets waarbij komt, dat de Gereformeerde kerken er beslist de voorkeur aan geven, *niets* ten deze te ontvangen.

Thans echter, nu men van socialistische en radicale zijde op den ouden eisch terugkomt, treedt de zaak een nieuw stadium in, en herneemt onze vroegere waarschuwing haar kracht, die we steeds tot *alle* kerken gericht hebben, om het goede getij niet te laten verloopen, nu nog een gunstige oplossing te verkrijgen zou zijn.

We leven snel, en te laat zou men het zich berouwen, zoo aan de kerken ten slotte een oplossing werd opgedrongen, die wezenlijke rechten miskende.

Een werk des Vredes.

Wij hadden er de voorkeur aan gegeven, zoo de samenspreking over de opleidingsquaestie aanvankelijk geheel binnenskamers ware gebleven. In den regel pleegt dan ook de theorie van de kraamkamer op zulk een conferentie te worden toegepast.

Nu echter de altoos nieuwsgierige, altoos haar kanalen vindende, en altoos alles aandurvende pers, reeds begonnen is, uit wat men dan de kraamkamer noemt, te klappen, is het veiliger, de deur maar geheel open te zetten.

Ziehier dan wat geschied is.

Kort nadat in ons blad op de wenschelijkheid van nieuw overleg gewezen was, is de zaak aanstonds ter sprake gekomen op het professoren-gezelschap der Vrije Universiteit. Het denkbeeld vond hier onverwijld instemming, en leidde tot het plan, om vóór de a.s. Paaschvacantie, wanneer het stilstaan der lessen gedoogen zou twee of drie dagen achtereen aan zulk een conferentie te wijden, zulk een conferentie voor te slaan.

Men begreep intusschen, dat het daarvoor gewenscht was, in een reeks van stellingen de voorstelling van de feiten en het uitgangspunt voor zulk een samenspreking op te maken, opdat zulk een bespreking een geregeld verloop kon hebben.

In het professoren-gezelschap van 1 en 15 Febr. is toen een concept voor zulk een reeks stellingen ingediend, uitvoerig besproken, en ten slotte gearresteerd.

Deze stellingen zijn van dezen inhoud:

I.

Tijdens de pogingen, van 1888—1892 aangewend, om tot eenheid van kerkelijk leven te geraken, zijn de onderhandelingen gevoerd tusschen, en is de vereeniging ten slotte tot stand gekomen van, twee groepen van Kerken, in zielenaantal niet veel uiteenloopend, die beide, elk voor zich, classicaal en synodaal georganiseerd waren, en genaamd de ééne: De Christelijke Gereformeerde Kerk, de andere: De Nederduitsche Gereformeerde Kerken.

Elk van deze beide groepen volgde voor de opleiding tot den Dienst des Woords eene eigene methode: de Nederduitsche Gereformeerde Kerken de *Universitaire*, de Christelijke Gereformeerde Kerk de *Seminaristische* methode.

De Christelijke Gereformeerde Kerk was daartoe in het bezit van eene Theologische School, gevestigd te Kampen; de Ned. Geref. Kerken stonden in officieel verband met de Vrije Universiteit te Amsterdam; terwijl beide groepen zoomin den weg van Art. VIII der Kerkenordening, als den toegang tot den Dienst door vrije studie hadden afgesneden.

Beide inrichtingen werden naar den eisch van de methode, die zij volgden, onderhouden: de Theologische School te Kampen, naar eisch der Seminaristische methode van opleiding, door de Kerken als *georganiseerd instituut*; de Theologische faculteit te Amsterdam, naar eisch der Universitaire methode van opleiding, door de Kerk in hare *organische levensuiting*.

II.

Bij de onderhandelingen over de vereeniging van deze twee groepen van Kerken is aanstonds ingezien, welk bezwaar er school in deze tweeërlei methode van opleiding, en zijn voorstellen ontworpen, die strekten om de Universitaire methode van opleiding voor de twee te vereenigen groepen in te voeren, met behoud van de Seminaristische methode voor de practische vorming. Zie de Concept-Acte van December 1888.

Deze voorstellen droegen de eenstemmige goedkeuring weg van de Voorloopige Synode der Ned. Geref. Kerken (te Utrecht, in Januari 1889. Acta, artt. 123 en 129), en werden in de Synode der Christ. Geref. Kerk (te Kampen in Januari 1889) door eene aanzienlijke minderheid gesteund. De meerderheid die deze voorstellen verwierp, bedroeg 23, de minderheid die ze aanvaardde 17 stemmen (Acta, art. 269; waar echter in het besluit der Synode twee volzinnen abusievelijk zijn weggelaten, volgens latere officieele mededeeling in de *Memorie van toelichting*, in 1889 bij den uitgever Donner te Leiden verschenen).

III.

Toen nu in 1892 de vereeniging tot stand kwam, is omtrent de methode van opleiding een compromis tusschen de onderscheidene Kerken gesloten.

Dat compromis bestond hierin, dat beide groepen van Kerken hare methode van opleiding erkend zagen. Zij, die aan de Seminaristische opleiding de voorkeur gaven, door de bepaling, dat de vereenigde Kerken een Seminarie, althans voor de eigenlijke Theologische opleiding, in stand zouden houden; zij die de Universitaire opleiding als eisch van het Gereformeerde beginsel handhaafden, door het aanvaarden door de gezamenlijke Kerken van het verband, dat dusver tusschen haar en de Vrije Universiteit bestaan had. Ook de aanzienlijke minderheid, die in de Christ. Geref. Kerk de Universitaire methode van opleiding voorstond, legde zich bij dit accoord neer.

IV.

In 1893 is eene poging aangewend, om, met behoud van beide inrichtingen, meerdere eenheid in de opleiding te brengen, met name door beide inrichtingen te vestigen in eenzelfde plaats, de hoogleeraren van beide inrichtingen in de opleiding te doen samenwerken, en de benoeming van hoogleeraren om en om te doen plaats hebben. Toen deze poging mislukte, zijn beide inrichtingen afgescheiden van elkaar blijven voortbestaan, en is zoowel de Theologische School als het verband van de institutaire Kerken met de Vrije Universiteit gehandhaafd.

Desgelijks is gehandeld in 1896, toen een ander voorstel in zake de opleiding, dat de beginselen der Seminaristische methode tot de uiterste consequentie doorvoerde, door de groote meerderheid der Kerken niet werd aangenomen.

V.

In 1899 is door Prof. Bavinck nogmaals eene poging aangewend, om meerdere eenheid in de opleiding te brengen, en daartoe voorgesteld, dat de Theologische School met de Vrije Universiteit in eenzelfde plaats zou gevestigd worden, dat de Theologische hoogleeraren der Vrije Universiteit bij de Theologische School zouden overgaan, dat deze Theologische School geheel van de institutaire Kerken zou uitgaan, en dat deze van de Kerken uitgaande School, onder den naam van Theologische faculteit, aan de Vrije Universiteit zou worden verbonden.

Toen ook deze poging mislukte, hebben de gezamenlijke Kerken te Groningen in 1899 nogmaals den bestaanden toestand bevestigd, eenerzijds de Theologische School, en in haar de Seminaristische opleiding, gehandhaafd, en anderzijds de Universitaire opleiding, door het verband met de Vrije Universiteit, bestendigd, gelijk dit bestond.

VI.

De thans bestaande toestand is derhalve deze, dat nog altoos vele Kerken vasthouden aan de Seminaristische opleiding, en zich hiervoor door de gezamenlijke Kerken de Theologische School zien gewaarborgd, terwijl vele andere Kerken vasthouden aan de Universitaire opleiding, en zich daarvoor door de gezamenlijke Kerken het officieele verband met, en de erkenning van, de Vrije Universiteit verzekerd zien.

VII.

Het in 1892 aangegane accoord legt op de gezamenlijke Kerken de zedelijke verplichting, om noch de Universitaire, noch de Seminaristische methode van opleiding te niet te doen, zoolang niet zij, die eene dezer twee methoden in de vereenigde Kerken inbrachten, tot het inzicht zijn gekomen, dat de andere methode voorkeur verdient, en uit vrije overtuiging in het opgeven van het aangegane accoord bewilligen.

De Kerken, die de Universitaire methode van opleiding de juiste achten, mogen wel alle middelen aanwenden, om de andere Kerken van de juistheid dezer methode te overtuigen, maar mogen nimmer, zoolang dit niet genoegzaam gelukt is, de Theol. School willen opheffen. En evenzoo mogen de Kerken, die aan de Seminaristische methode van opleiding voorkeur geven, wel alle middelen aanwenden om de anderen van de profijtelijkhe d dezer methode te overtuigen, maar zij mogen nimmer, zoolang zij hierin niet genoegzaam geslaagd zijn aan de Universitaire opleiding het recht van bestaan in de vereenigde Kerken betwisten, of aan het officieele verband met de Vrije Universiteit tornen.

VIII.

Alle samenspreking, die strekken zal, om het schadelijke dat in tweeërlei opleiding ligt, — t. w. 1. de verspilling van financieele kracht, 2. de verspilling van wetenschappelijke kracht, en 3. het gevaar voor het verdeelen der Kerken in twee theologische richtingen, — op te heffen of te temperen, moet, om vruchtbaar te zijn, uitgaan van een helder inzicht in het verschillend standpunt, dat eenerzijds door de voorstanders der Universitaire, en anderzijds door de voorstanders der Seminaristische richting wordt ingenomen.

Gelukt het daarbij elkander te overtuigen, dan kan voortaan één wijze van opleiding gekozen worden. Gelukt dat niet, dan moeten beide bestendigd blijven, en kan er alleen sprake zijn van combinatie van beide inrichtingen en methoden.

IX.

Noch het woord Seminaristisch, noch het woord Universitair mag hier in een zin, vreemd aan het hangend geding, worden genomen.

Seminarium is óók wel de naam voor kerkelijke opleidingsscholen, die de kweekelingen *in een gesticht* doen inwonen, maar zoo hier te lande als in het buitenland wordt dit woord evenzoo gebezigd, waar van zulk samenwonen geen oogenblik sprake is. Ook ligt deze nevenbeteekenis volstrekt niet in het woord. Onder Seminaristische opleiding wordt hier derhalve uitsluitend verstaan zulk eene opleiding, die door geïnstitueerde kerken in door haarzelve gestichte, bestuurde en onderhouden theologische vakscholen wordt gegeven.

Evenmin mag Universitaire opleiding worden genomen in een zin, alsof het onverschillig ware, van welke beginselen het Universitaire onderwijs uitging. De Universiteit, die hier in het geding komt, rust voor al haar onderwijs op de Gereformeerde beginselen, en is opgericht in tegenstelling met bestaande Universiteiten, die in naam neutraal zijn, maar feitelijk uitgaan van het humanitaire standpunt. Onder Universitaire opleiding is alzoo hier uitsluitend te verstaan eene opleiding, gegeven aan eene Universiteit, die uit de Kerk als organisme is opgekomen.

X.

Het verschil van beginsel, dat tot de tegenstelling tusschen *Universitaire* en *Seminaristische* opleiding voert, vloeit voort uit verschil van overtuiging omtrent de verhouding, waarin het leven der herschepping staat tot het door de zonde ontheiligde scheppingsleven.

Eenerzijds verstaat men die verhouding zóó, dat het leven der herschepping of der palingenesie, wel ook buiten de institutaire Kerk invloed oefent, maar zelf in de kerk als instituut besloten is. Dat dientengevolge het instituut der Kerk *al* de Kerk is; dat de Theologie, als van het instituut der Kerk uitgaande, buiten het organisme der wetenschap ligt, en, de wetenschap aan de wereld overlatende, geene andere roeping heeft, dan om de door de institutaire Kerk beleden waarheid in stand te houden, voort te planten en te verdedigen. De inleiding in de Theologie en de opleiding tot het ambt kan in dit stelsel alleen door de Kerk als instituut gegeven worden, en de daarvoor geschikte kweekelingen zijn alleen diegenen, van wie wordt aangenomen, dat zij persoonlijk bekeerd zijn, en van Gods wege roeping tot het ambt ontvingen. Het bestaan van eene Gemeene gratie, die het scheppingsleven in stand houdt, wordt op dit standpunt wel niet ontkend, maar blijft buiten betrekking met het leven dat voortkomt uit de particuliere genade. Het is het standpunt van het consequente dualisme tusschen het leven der institutaire Kerk, en het leven buiten die Kerk.

Anderzijds verstaat men deze verhouding aldus, dat wel het beginsel der palingenesie een geheel ander is dan het beginsel waaruit de wereld thans onder de Gemeene gratie leeft, maar zoo, dat toch de palingenesie altoos *herschepping* blijve, en alzoo nooit anders dan in het geschapene werke, en als een zuurdeesem de drie maten meels heeft te doordringen. Dienvolgens wordt hier de tegenstelling genomen, niet als eene tegenstelling tusschen de institutaire Kerk en al wat buiten haar ligt, maar als tegenstelling tusschen dat deel van het menschelijke leven, dat wel, en dat deel dat niet door den zuurdeesem der palingenesie doortrokken is. Op dit standpunt is de institutaire Kerk opvoeria na niet *al* de kerk, maar slechts hare institutaire uiting, die, van Christus' wege met ambten voorzien, eeniglijk ten doel heeft de predicatie van het Evangelie, de bediening der Sacramenten, de tucht over belijdenis en wandel, en voorts den dienst der Barmhartigheid, voorzoover die ambtelijk in Christus' naam bediend wordt. Buiten dit instituut der Kerk ligt dan het breede veld der Kerk als organisme, bestaande uit de geloovigen met inbegrip van alle krachten der palingenesie, die in en door hen de kerstening ook van het menschelijke leven, in de personen, in de gezinnen, in de maatschappij, in de wetenschap enz. onder ons te weeg brengen. Aldus opgevat is de Theologie een integreerend deel van de door de geloovigen gekerstende wetenschap; heeft de Kerk als organisme de roeping om *geheel* de wetenschap met den zuurdeesem van het Evangelie te doortrekken; en heeft de Theologie de roeping om voor deze Christelijke wetenschap in *vollen* omvang de leidsvrouw te wezen op het stuk der grondbeginselen. Dienvolgens komt de wetenschappelijke beoefening der Theologie niet uit de Kerk als instituut, maar uit de Kerk als organisme op, en zulks niet als het doen van enkele particulieren, maar als noodzakelijke uiting van de liefde voor de wetenschap en van de wetenschappelijke krachten, die het God belieft in het „lichaam der geloovigen" te geven. Hare plaats is uit dien hoofde niet in de Kerk als instituut, maar, in organisch verband met de overige wetenschappen, in de Kerk als organisme en nader in de Universiteit. Zij, die wetenschappelijke vorming en voorbereiding voor den Dienst des Woords zoeken, hebben in dit verband hunne opleiding aan zoodanige Universiteit te zoeken die rust op de door de institutaire Kerk beleden beginselen. De toegang tot deze vorming staat voor allen open, en eerst als zij zich bij de institutaire Kerk aanmelden, om het ambt te zoeken, oordeelt de institutaire Kerk geheel vrij en souverein over hunne roeping van Gods wege, over hun belijdenis en wandel, en over hun wetenschappelijk gehalte en hunne geschiktheid voor den ambtelijken dienst.

XI.

De twee in Art. X uiteengezette overtuigingen vormen eene principieele tegenstelling, die over en weer de consequentiën van het andere standpunt uitsluit.

Dit belet intusschen niet, dat op beide standpunten afwijkingen van den regel worden toegelaten, voor zoover die door de ervaring en de noodzakelijkheid geëischt worden.